

ՀԱՆԴԵՍ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ

Ումպերդոյ Ա Քազաւոր խաւիոյ:

Ումպերդոյ Ա (Բանիերի-կարողութեամբնուէլ-Յովհաննէս-Մարիա-Ֆերտինանտոս-Եւգինէոս), թագաւոր Իտալիոյ, ծնաւ ի 14 մարտի 1844, այն օրն յորում 24 տարի առաջ ծներ էր իր հայրն Վիկտոր-Էմանուէլ: Ինքն մեծապէս օգուտ քաղեց իր առաջին տարիներն ընդունած խիստ դաստիա-

րակութենէն և մանաւանդ մատենադրութեան և մաթեմատիկեան ուսմանց մէջ հանդիսացաւ պայծառ և մըտացի հանճարով մը: Ի 1858 սկսաւ իր զինուորական ուսումը և անուանեցաւ զօրավար Բինմոնդի ուղղմի՞ն 3⁰ հետևակաց զնդին մէջ: Այս ժամանակներս սահմանադրական իրաւագի-

տութեան, յորում թէ ինքն և թէ իր եղբայրն իշխանն Ամատէոյ՝ վարժապետ ունեցան զՊոնդոմբանյի, և խառնազգային, պատժական և ուրիշ ընկերական գիտութեանց իրաւագիտութեան, յորս վարժապետ ունեցան զՄանյիկի հիմակուան արտաքին գործոց պաշտօնեայն՝ ետեւե եղաւ։ Այս ուսմանց զբաղեցաւ մինչև ի 1862։ Չինուորական և քաղաքական կենաց մէջ կանուխ մտնելով, ի 1859 նշանաւոր եղաւ առ ընթեր վիկտոր Էմմանուելի անկախութեան պատերազմին մէջ։ Աւելի մօտ իտալական միութեան շարժման մէջ խառնուեցաւ, որ պատերազմին յաջորդեց, ի 1861 եւ ի պատիւ տեղակալ գնդապետի և ի 1862 գնդապետի։ Նոյն տարւոյն մէջ, իր քրոջ Մարիամ Բիայի՝ Բորդուգալաց թագաւորին հետ ամուսնութեան առթիւ, անուանեցաւ հրամանատար զօրավար երկրորդ հեծելոց ռազմին։ Մասնաւորապէս երկուց՝ Սիկիլեայց թագաւորութեան միւսանգամ կորգաւորութեանը գործոյն ընկերացաւ, և գնայ յուլիսի մէջ ի Նաբոլի և ի Բալերմոյ մասնակից ըլլալու սիրոյն զոր ժողովուրդը կը ցուցնէր առ կարիպալտի։

Ստուգիւ կրնայ ըսուիլ որ իշխանը ի 1866 ամին սկսաւ բուն իր քաղաքական վերաբերութիւնը, պատերազմէն քիչ առաջ։ Այն մեծամեծ անցից մօտենալուն ժամանակն, Ումպէրդոյ իշխանը Բարիզ գնաց, գաղղիական վարչութեան այն առեւն նկատմամբ իտալիոյ և Բրուսիոյ մէջ կատարուած դաշնակցութեան զգացումներն իմանալու համար։ Երբոր, չուտ մ'ետըր, գործը բանադնացութեանց յաջորդեց, արքայական իշխանը եռանդեամբ ինքզինքը պայքարին մէջ նետեց։ Ամատէոյ իշխանին հետ մասն ունեցաւ Գուստո-թայի կառին (24 յունիս 1866), և հօն արութեան գործեր ըրաւ։ Ինքն կը հրամայէր Չիալտրիի բանակին զօրաց հատուակի մը, ընդհանուր տեղակալ անուամբ։ Բանկարծակի բարձրագոյն զօրութեանց ղեկմաց գտնուելով, իր

գունդըը չորեքկուսի ձևացուց, աւստրիացի տիգաւոր հեծելոց(ուլան) յարձակմունքն արգիլեց, և սպասեց Պիլիոյ զօրավարին օգնութեան, որով Տուրանտոյ զօրավարին նահանջը պաշտպանեց։ Այս պատերազմը հռչակուեցաւ « քառակուսի Գուստոթայի » անուամբ։ Նոյն տարւոյն փետրուար ամսոյն մէջ հրաժարեցաւ Ումպէրդոյ իրեն տեղակալ զօրավարի աստիճանէն։ Երբոր օգոստոս ամսոյն անուանեցաւ պատուոյ նախագահ Բարիզու համալիարհական հանդիսին գործակալութեան համար։

Բիեմմոնցի իշխանը կը հարսնածէր ի 22 ապրիլի 1868 իր հօրեղբոր աղջիկը զիշխանուհին Մարկերիզա-Մարիա-Թերեզա-Ճիովաննա, ծնեալ ի 10 սեպտեմբերի 1851, զուտր Ֆերտի-Նանտուի հանգուցեալ զբախն շենուվայի, մեռեալ 21 փետրուարի 1855, եղբոր վիկտոր-Էմմանուէլ թագաւորի, և Ելիսաբէթ իշխանուհւոյն, զբոստը Սաքսոնիոյ թագաւորին Յովհաննու, և ծախածէնիկ ամուսնացեալ ի 1856 Ռաբալլոյ մարզէղին հետ։ Այս ամուսնութիւնն հռչակուեցաւ յիտալիա հասարակաց մեծամեծ հանդէսներով։ Ի 11 նոյեմբերի 1869, երբոր վիկտոր Էմմանուէլ թագաւորը վտանգաւոր հիւանդութենէ մը հազիւ կ'ազատէր, իշխանուհին Մարկերիզա ծնաւ ի Նաբոլի որդի մը, որ վիկտոր-Էմմանուէլ — Ֆերտինանտոս — Մարիա — Ճեննաւոյ անուանքն առաւ և իշխան Նաբոլիի տիտղոսն։ Բանտարգելաց ազատութիւն մը և ժողովրդական մեծամեծ հաճութեան ցոյցեր նշանաւոր ըրին միանգամայն թագաւորին հաստատութիւնը և իր թոռան ծնունդը։

Հռովմայ իտալիոյ հետ միանալէն քիչ մը ժամանակ վերջը, Ումպէրդոյ իշխանը բնակեցաւ ի Գուրիինալ և զօրաց բանակի մը հրամանատարութիւնն ունեցաւ։ Ի 1871 ճամբարդութիւն մ'ըրաւ ի Սպանիա, ուր իր եղբայրն Ամատէոյ իշխանը գահ ելած էր, և ի 1872 Մարկերիզա իշխանուհւոյն հետ

Պետլին գնաց կնքահայր ըլլալու Բրուսիոյ իշխանուհւոյն նորածին դստեր մը։ Այն ժամանակին Ռուսիոյ իշխանը Ասիայի հուսարաց զնդի մը զուխ ա. նուանեցաւ։ Ապա 'ի յուլիսի 1876 Ռուսիոյ իշխանն և իշխանուհին Մարկերիդա գնացին 'ի Ռուսաստան, ամեն անցած ռուս քաղաքաց մէջ զարթունելով առ իտալիա սիրոյ ցոյցեր։ Ի 1875 ժպտեալ անցաւ Անգղիայէն, յետոյ 'ի Վիեննա առննթերակա եղաւ ֆերտինանտոս կայսեր յուղարկաւ թուրքան։ Շատ խօսուեցաւ իրեն կարիպալտի ըրած պայելութեանը, երբոր սա Հոովմ եկաւ իր նուիրակութեան յանձնարարութիւնը առնլու (1875)։

Յ9 յունուար ամսոյ 1878, Վիկտոր Էմանուելի մահուան օրն, իշխանը թագաւոր իտալիոյ հռչակուեցաւ Ռուսիոյ Ռ. անուամբ։ Ինքն յայտարարութիւն մ'ողղեց իտալական ժողովրդեան, ուր կը խոստանար առաջնորդուելոյ այն մեծամեծ օրինակներէն, զոր հայրն իրեն տուեր էր, « նուիրումն առ հայրենիս, սէր առ յառաջդիմութիւն և հաւատարմութիւն ա.

զատ սահմանադրութեանց մէջ, որ իր ազգատոհմին փառքն են »։ Յ17 նոյեմբերի 1878, 'ի Նաբոլի ճամբորդութեան մը մէջ, թեթեւ կերպով մ'իր կառաց մէջ զարնուեցաւ սպանողի մը դաշունով, Բաստանանդէ խոհարարէն, որուն Գաբրիոլի որ թագաւորին դիմաց նստած էր, խոտորեցուց բազուկը, ինքը վերք մ'ընդունելով։ Այս անօրէն դաւաճանութիւնը պատճառ եղաւ բոլոր մեծ քաղաքաց մէջ և մասնաւորապէս 'ի Հոովմ և 'ի Նաբոլի սիրոյ ցոյցերու, այն ատեն յորում խառնազգային չիֆութեան շարժում մը կար իտալիոյ մէջ։ Յետ երկար ընդդիմական վիճմանց սպանողին մտաւոր վիճակին վրայ, Բաստանանդէ մահուան դատապարտուեցաւ։ Բայց թագաւորը փոխեց պատիժը ցկեանս բռնի աշխատութեան (29 մարտ 1879)։ Այս գլխութիւնը շատ աւելի նշանաւոր եղաւ ա. նով' որ նոյն ժամանակն 'ի Մատրիա ճիշդ ասոր նման յանցանքի մը համար Մոնթազի սպանողը մահուան պատիժը կ'ընդունէր։

ՅԱԿՈԲ ԿԵՐՏԻԼՏ ՆԱԽԱՐԱՋ ՄԻՍՅԵԱԼ ՆԱՀԱՆԳԱՅ ՀԱՍՏԱԿԱՍՊԵՏՈՒԹԵԱՆ

Հազիւ տարի մ'է որ Նոր աշխարհին ամենէն յառաջագէտ ազգն 'ի մի կը գումարէր՝ իւր վարչութեան նոր նախագահ մ'ընտրելու և առաւելութեք քուէից հասարակապետականաց կ'ընտրուէր նշանաւոր և գլխաւոր դօրաւարն Յակոբ Կերթիլտ, ընդգէմ ռամկալարաց՝ որոնց ընտրելին էր Պ. Հանքոյ։ Բայց ախտս որ ժողովրդեան ցընծութիւնն երկար չտեց. ներկայ յուլիս ամսոյ 3^Ի թափառական խելացնութի մը հրազէնն 'ի դրունս մահու հասուց հասարակապետութեան նախագահը։ Արդ մինչդեռ թշուառ քաղաքագէտն կենաց և մահու անսուգբութեան հետ կը մրցի, պատշաճ կը դա.

տինք այս տեղ իրեն համառօտ կենսադրութիւնն ընծայել ընթերցողաց։

Ծնաւ յՕրանծ (Օհիոյ) յամին 1831 նոյեմբերի 19^Ի։ Տասնութեթե տարեկան էր երբ հազիւ մահացու տենդէ ազատած՝ որոշեց ինքզինքը ուսման տալ։ Գնաց 'ի Չլսդը, այն տեղոյն գաղտը յաճախելու դիտմամբ. իր աղքատ մայրը և աշխատասէր եղբայրն հազիւ 17 տոլլարի խեղճ թոշակ մը կ'ընային մատակարարել իրեն ամիսը, որով աղքատօրէն կ'ապրէր։ Կարօտութիւնները լրացընելու համար, որոնք ամիս յամսոյ իր վրայ կը ծանրանային, լինքունի պէս հիւանդութեան ետեւէ եղաւ։ Ամեն առաւօտեան կանուխ ժամերն և իրի.